

AUTOREFERAT

- I. Stopień naukowy, imię i nazwisko:** doktor nauk humanistycznych Marta Guziuk-Tkacz
- II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:**

- Magister pedagogiki, Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu, tytuł uzyskany 26.05.1993 r. (studia realizowane na podstawie umowy pomiędzy Uniwersytetem Łódzkim a Związkiem Polaków w Niemczech „Zgoda”)
- Diplom-Pädagogin (niem.), tytuł „Pedagoga dyplomowanego” nadany przez Ministerstwo Nauki i Kultury Dolnej Saksonii (*Niedersächsisches Ministerium für Wissenschaft und Kultur*), Hanower 08.09.1993 r. (Niemcy)
- Doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, nadany uchwałą Rady Wydziału Historyczno-Pedagogicznego Uniwersytetu Opolskiego z dnia 05.04.2001r., tytuł rozprawy doktorskiej: *„Problem wsparcia społecznego polskich emigrantów w Niemczech u schyłku XX wieku*, promotor: prof. zw. dr hab. Stanisław Kawula, Instytut Nauk Pedagogiczno-Społecznych UWM w Olsztynie, recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Stochmialek, Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, prof. dr hab. Zenon Jasiński, Uniwersytet Opolski

III. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

- od 1.10.1996 do 31.07.1999 asystent w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej, Wydział Pedagogiczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie
- 1.08.1999 – 31.05.2001 asystent w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii, Wydział Pedagogiki i Wychowania Artystycznego UWM w Olsztynie
- 1.06.2001 mianowanie na stanowisko adiunkta w Zakładzie Pedagogiki Ogólnej i Metodologii, Wydział Pedagogiki i Wychowania Artystycznego UWM w Olsztynie
- od roku akademickiego 2004/2005 do 31.03.2012 adiunkt w Katedrze Pedagogiki Społecznej, Wydział Nauk Społecznych UWM w Olsztynie
- 1.04.2012 – 31.03.2017 adiunkt w Katedrze Aksjologicznych Podstaw Edukacji, Wydział Nauk Społecznych UWM w Olsztynie
- od 1.04.2017 do chwili obecnej asystent w Katedrze Pedagogiki Opiekuńczej, Wydział Nauk Społecznych UWM w Olsztynie
- od roku 2006 do chwili obecnej pełnienie funkcji kierownika studiów podyplomowych „Diagnostyka i terapia psychopedagogiczna” (obecnie X już edycji), Wydział Nauk Społecznych UWM w Olsztynie

IV. Wskazanie osiągnięcia¹ wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 poz. 1789):

- a) **tytuł osiągnięcia naukowego:** Marta Guziuk-Tkacz, *Imigracja(e) i imigranci w kontekście transkulturowości. Diagnoza pedagogiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2019, ISBN 978-83-8100-171-7, ss. 490; recenzenci: dr hab. Jolanta Muszyńska, prof. UwB, dr hab. Juliusz Tyszk, prof. UAM. Monografia ta jest w 100% moją autorską pracą
- b) **omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:**

Tło teoretyczne:

Współczesną rzeczywistość charakteryzują zjawiska takie, jak: globalizacja, intensywny postęp techniczny (rewolucja informacyjna), zniesienie barier geograficznych oraz wzrost dynamiki ruchów migracyjnych – „płynne transmigracje” (M. Okólski, 2009), zarówno w skali międzynarodowej, jak i międzykontynentalnej. Zmienił się także **obraz współczesnych kultur**, które nie są już jednoznacznie przypisane określonym nacjiom, ze względu na bardzo intensywną wymianę i przenikanie się elementów pochodzących z różnych wzorów kulturowych w przestrzeni geograficznej i ponadnarodowej (Th. Faist, 2000; D. Cucioletta, 2001/2002; W. Danilewicz, 2011 i in.), w społeczeństwach o niespotykanej dotąd skali różnorodności kulturowej i etnicznej. Teraźniejszość definiują zatem zjawiska takie jak: przemieszanie kulturowe, skutkujące powstawaniem nowych struktur / formacji kulturowych, zbudowanych z heterogenicznych, kulturowych sieci (W. Welsch, 1998, M. Falski, 2014) oraz dynamiczne interakcje pomiędzy dwoma lub większą liczbą odrębnych biegunów kulturowych (H. Antor, 2010) – zarówno w wymiarze mikro, jak i makrospołecznym (W. Welsch, 1998). Typowe dla współczesnych nam czasów są również procesy kształtowania się tożsamości kulturowych w ponadnarodowej przestrzeni, w której uczestnictwo „nie stanowi bezpośredniej konsekwencji fizycznej obecności” (K. Hastrup, 2008).

Transkulturowość – typowa cecha współczesności oraz znana i rozwijana na całym świecie teoria naukowa, której źródła sięgają XVIII wieku, opisuje w sposób bardzo trafny i adekwatny teraźniejsze zjawiska kulturowe, przypisując współczesnym kulturom takie cechy, jak: płynność i dynamiczny rozwój, zatarcie się pomiędzy nimi trwałych i stabilnych granic oraz powstawanie (wskutek procesów dyfuzji kulturowej i transkultuacji) nowych

jakości kulturowych o strukturze hybrydowej (W. Rowe, V. Schelling, 1991, J. N. Pieterse, 2005; H. K. Bhabha, 2010; P. W. Stockhammer, 2012; A. Flüchter, J. Schöttli, 2015 i in.). Jej rzecznicy przeciwstawiają się tradycyjnym koncepcjom kultur autonomicznych i wewnętrznie jednorodnych (W. Welsch, 1998; G. Hofstede 1991, S. Castles, 2000; M. Herren, M. Rüesch, Ch. Sibille, 2012), bazujących na esencjalistycznym ich ujęciu (K. Sinner, 2011; A. Pankalla, 2008; W. Welsch 1998, 1999). Transkulturowość to efekt finalny – również typowego dla teraźniejszości – procesu **transkulturacji**. Drugi z wymienionych terminów został na stałe wprowadzony do nauki w 1940 roku, przez kubańskiego etnografa, antropologa, historyka i muzykologa – Fernando Ortiza, publikacją „Contrapunteo cubano del tabaco y el azúcar” (F. Ortiz, 2002). Ortiz określił nim zarówno badania antropologiczne, których celem jest charakterystyka etapów procesu ciągłych kontaktów i wymiany kulturowej, jak i ich rezultaty – w postaci zmian kulturowych. W swej koncepcji transkulturacji (wzorując się m. in. na dziele José Juliána Martí Péreza, pt. „Nuestra America” [„Nasza Ameryka”] – J. Marti, 1980) opisał Ortiz typowe dla współczesnych mu społeczeństw polietniczne, mieszane narody (*métissage*) o wielowymiarowej, eklektycznej tożsamości oraz o wewnętrznych relacjach społecznych, które mają strukturę sieciową – *entramados culturales* (F. Ortiz, 2002, J. Marti, 2004). Poglądy cytowanych autorów przytaczam ze względu na propagowanie przez nich oraz przez innych rzeczników teorii transkulturowości (m. in. przez polskiego antropologa, etnologa, socjologa i religioznawcy – B. K. Malinowskiego) cech opisujących w sposób bardzo trafny charakter i dynamizm zmian socjokulturowych typowych dla współczesnych nam czasów, jak również z uwagi na fakt uznania przez nich silnego związku transkulturacji z dynamiką ruchów migracyjnych, które to ruchy ludności przyczyniają się ich zdaniem do wymieszania elementów pochodzących z różnych wzorów kulturowych, czego efektem są nowe jakości kulturowe. Na silną korelację transkulturacji z procesami migracyjnymi wskazywał również Mariano F. P. Salas w monografii „*De la conquista ala independencia. Tres siglos de historia cultural latinoamericana*” („Od podboju do niepodległości. Trzy wieki historii kultury latynoamerykańskiej” – M. F. P. Salas, 2001), podkreślając znaczenie (również typowej dla współczesności) symbiozy ras i dyfuzji kulturowej. Ideę tę propagowali też inni antropolodzy, kulturoznawcy i pisarze (m. in. Angel Rama – krytyk literacki, profesor uniwersytetów w USA i w Ameryce Łacińskiej – por. A. Rama, 2004). Istotne też były jej trwałe związki z filozofią klasyczną i filozofią postmodernizmu. Fundamentem welschowskiej teorii transkulturowości (na której oparłam swoją koncepcję diagnostyki pedagogicznej problemów imigranckich), była bowiem dogłębna analiza klasycznych teorii filozoficznych, dokonywana

z punktu widzenia przedstawiciela najnowszej filozofii oraz przez pryzmat głównych założeń filozofii postmodernizmu, którą Welsch uznaje za współczesną formę nowoczesności, a jej założenia za najbardziej adekwatnie odzwierciedlające aktualną sytuację socjokulturową współczesnego świata (W. Welsch, 1987, 1988, 1999, 2016; B. Schmidt, 1986, J. Demorgon, 2003; C. C. Waegner, P. R. Laws, G. de Laforcade, 2001).

W latach 70. XX wieku poglądy o wewnętrznym zróżnicowaniu osobowości współczesnych ludzi, głównie na skutek procesów migracyjnych głosili również socjologowie: P. L. Berger, B. Berger, H. Kellner i D. Bell (na których powołuje się m. in. Wolfgang Welsch – W. Welsch, 1998). W latach 80. XX wieku w teoriach transkulturowości nadal podkreślano rolę procesu transkulturacji, jak również rangę transkulturowego dyskursu, dwu- i wieloogniskowego spojrzenia (np. z perspektywy różnych wzorów kulturowych) na procesy i zjawiska psychospołeczne i socjokulturowe związane z migracjami (S. Spitta, 1996).

Powiązana ściśle z transkulturowością **transwersalność** stanowisk, sądów i zapatrywań, sprawiła, iż główne założenia koncepcji transkulturowości przeniknęły obecnie do wielu dziedzin nauki i obszarów ludzkiego życia oraz funkcjonowania. Natomiast jako „dyskurs wiedzy”, koncepcja ta jest wciąż wyzwaniem dla przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych, którzy wyrażają chęć podążania za aktualnymi, bardzo dynamicznymi przemianami psychospołecznymi i kulturowymi, przeciwstawiając się tym samym teoriom promującym homogenizację kultur i etniczną konsolidację (W. Welsch, 1999).

Zjawiska i procesy definiujące obecne czasy, przyczyniły się także do wykreowania **człowieka współczesności – człowieka transkulturowego** (por. J. Nikotorowicz, 2015, W. Welsch, 1995, 1998), który coraz częściej funkcjonuje w wymiarze transnarodowym, przekraczając tradycyjne granice geograficzne i kulturowe. Cechuje go umiejętność autokreacji (głównie poprzez proces twórczy) i zdolność do przejść „pomiędzy różnymi ramami znaczeniowymi” (W. Welsch, 1998) – tj. do transwersji. Charakteryzuje go również poczucie pluralnego subiektywizmu i pluralnej podmiotowości („życie w liczbie mnogiej” – W. Welsch, 1988, 1991, 2011; N. Ricken 1997), wewnętrzne powiązania różnych elementów jego osobowości, „wielość i heterogeniczność form życia (...), sposobów orientacji” (W. Welsch 1991) oraz kompetencje, będące synonimem samookreślenia i jednocześnie

zdolnościami do zajęcia regulatywnej postawy wobec samego siebie, wyrażające się w umiejętności radzenia sobie z różnorodnymi wariantami siebie (W. Welsch, 1991).

Bardzo duża mobilność ludności i rosnąca wciąż dynamika migracji zagranicznych to kolejne znamienne cechy współczesności. Konsekwencjami mającej obecnie miejsce masowej emigracji (będącej skutkiem m. in. tzw. Arabskiej Wiosny Ludów, konfliktów politycznych i zbrojnych na Bliskim Wschodzie, w Azji Środkowej, w Afryce Północnej i Subsaharyjskiej oraz na Ukrainie) są: ciągły napływ ludności w różnym wieku do krajów Europy Zachodniej, tworzenie się szlaków emigracyjnych oraz presja imigracyjna. Trudne do zatrzymania i kontrolowania przemieszczanie się ludności migrującej pomiędzy krajami strefy Schengen, problem imigracji nielegalnej (w tym także i do Polski), silne zróżnicowanie kulturowe populacji i(e)migrantów oraz największy od czasów II wojny światowej kryzys migracyjny na naszym kontynencie, powodują przeludnienie w ośrodkach recepcyjnych i w ośrodkach wsparcia i(e)migrantów oraz niedobory kadrowe. Skutkuje to zwiększeniem zapotrzebowania na profesjonalistów z zakresu opieki, wsparcia i pomocy psychologicznej, pedagogicznej i społecznej oraz ochrony i(e)migrantów, jak również zapotrzebowaniem na działania opiekuńcze, socjalno-pomocowe i terapeutyczne, oparte na wieloprofilowej diagnozie potrzeb, potencjału i ograniczeń imigranta. Zbyt bowiem systemowe i stereotypowe podejście w naszym kraju do kwestii wsparcia, opieki, dydaktyki czy ochrony imigrantów powoduje nieadekwatność tychże działań do prawdziwych potrzeb (także kulturowych) i możliwości podmiotu, z wszelkimi tego negatywnymi konsekwencjami, jakimi są: wzrost poziomu frustracji lub/i agresji, utrwalanie negatywnych postaw wobec społeczeństwa polskiego (jako kraju przyjmującego), poczucie alienacji i osamotnienia, powodujące autoizolację i funkcjonowanie w gettach imigranckich, konflikty z prawem itp. – stąd duże zapotrzebowanie także na publikacje z zakresu profesjonalnej diagnostyki problemów imigranckich oraz na adekwatne do potrzeb imigrantów i współczesności rozwiązania systemowe.

Uznanie przeze mnie teorii transkulturowości (a w szczególności jej europejskiego nurtu – propagowanego przez W. Welscha) za najbardziej adekwatne do wyzwań i charakteru współczesności teoretyczne podłoże prowadzonych badań oraz opracowanego przeze mnie modelu diagnostyki pedagogicznych problemów imigranckich spowodowane było podkreślaniami przez rzeczników współczesnych teorii transkulturowości: bardzo silnej korelacji między procesem transkultuacji i problematyką wewnętrzną złożoności dzisiejszych kultur a wymianą kulturową wskutek rosnącej dynamiki procesów migracyjnych; związku procesów migracyjnych z kwestią ambiwalencji kulturowej, hybrydyzacji kultur oraz

hybrydowej tożsamości kulturowej imigranta XXI wieku (W. Welsch, 1998, H. Hermans, 2003); odzwierciedleniem w teoriach transkulturowości wszystkich najbardziej charakterystycznych dla współczesności procesów i zjawisk psycho-socjo-kulturowych. Propagowany przez rzeczników koncepcji transkulturowości opis cech współczesnego człowieka uznałam również za najbardziej adekwatny do jego współczesnego obrazu. To kolejny powód, dla którego koncepcję tę uczyniłam także teoretycznym podłożem opracowanego przez siebie modelu diagnostyki pedagogicznej problemów imigranckich.

Założenia projektu badawczego:

Zaprezentowany w monografii mojego autorstwa *Imigracja(e) i imigranci w kontekście transkulturowości. Diagnoza pedagogiczna* projekt badawczy powstał zarówno na kanwie moich osobistych doświadczeń emigracyjnych i prowadzonych przez prawie 7 lat obserwacji życia i funkcjonowania emigrantów z różnych obszarów kulturowych oraz stosowanych przez nich strategii przystosowawczych, jak również w efekcie:

- badań surveyowych przeprowadzonych z przedstawicielami kilkunastu krajów Europy, USA, Kanady, Indii, Chin i Nepalu, dotyczących transkulturowości jako jednej z głównych charakterystyk współczesności, determinującej jakość i charakter procesów dydaktycznych i socjalno-pomocowych;
- siedemnastoletnich badań diagnostycznych i ewaluacyjnych w ramach kierowanego przeze mnie eksperymentu przedszkolnego pod egidą UNESCO, OMEP, PAH oraz ambasad: Meksyku, Republiki Angoli, Republiki Indonezji i RPA;
- wywiadów narracyjnych i pogłębionych, prowadzonych w latach 2009-2013 oraz w latach 2016-2018 z imigrantami mieszkającymi w Polsce;
- wywiadów ustrukturyzowanych, indywidualnych prowadzonych w latach 1997-2016 podczas kwerend naukowych i stażu naukowego, z pracownikami naukowymi i naukowo-dydaktycznymi Instytutu do Badań nad Migracjami (*Institut für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien*) Uniwersytetu w Osnabrück oraz z pracownikami ośrodków wsparcia imigrantów w Münster i Osnabrück;
- badań ankietowych i wywiadów kwestionariuszowych przeprowadzonych w latach 2017-2018 oraz na początku roku 2019 wśród 117 ekspertów ds. migracji z 54 krajów, pracowników: UNHCR, IOM-UN Migration Agency, UNHCR-ICMC RST, Migration and Protection at European Commission, International Centre for Migration

Policy Development – ICMPD, Global Forum on Migration and Development – GFMD, Council of Minorities, European Network Against Racism – ENAR, European Migration Network – EMN, Social and Human Sciences – UNESCO, Migrants' Rights Network – MRN, Human Rights Officers – OSCE, Human Rights Watch, Migration Coordinators at Red Cross, Migration Policy Institute – MPI, Migration Institute – MI, Immigration & Health, Relief International – RI, Migration and Border Management – Frontex, Migration and Policy Institute, Office of Citizenship and Migration Affairs, Migration Department, High Commission for Migration, Migration Department Ministry of Foreign Affairs, Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants – ASAM, Swedish Migration Board, Migration Institute of Finland, Australian Migration Agency, Migration Plus, Migrant Resource Center – MRC oraz HIAS Refugee Trust;

- badań sondażowych przeprowadzonych w latach 2017-2018 wśród 510 pracowników służb socjalnych z różnych regionów Polski;

- badań diagnostycznych (wywiady indywidualne, ankiety internetowe i audytoryjne), przeprowadzonych w latach 2002-2005 i w roku 2017 z pracownikami służb granicznych;

- analiz wytworów mieszkających w Polsce uchodźców i imigrantów dobrowolnych (listy, wiersze oraz ich wypowiedzi na blogach internetowych);

- analiz materiałów źródłowych, publikacji naukowych oraz wywiadów ustrukturyzowanych, indywidualnych przeprowadzonych w kwietniu 2014 r. podczas stażu naukowego w Instytucie do Badań nad Migracjami Uniwersytetu w Osnabrück (*Institut für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien*), odnoszących się m. in. do projektów: „Netzwerk Migration in Europa”, „Focus Migration” i in.;

- analiz materiałów źródłowych, publikacji naukowych oraz wywiadów ustrukturyzowanych, przeprowadzonych w kwietniu 2014 podczas stażu naukowego z pracownikami: *Haus der Kulturen* – Herten (Niemcy), *Institut für Interkulturelle Begegnungen und Integration der Stadt Recklinghausen* w ramach projektu na rzecz integracji imigrantów: „Die Brücke – die Förderung der gesellschaftlichen Mitwirkung und Integration der Menschen mit Zuwanderungsgeschichte” i innych wdrażanych przez służby administracyjne miasta Recklinghausen (Nadrenia Północna-Westfalia);

- analiz dokumentów i opracowań naukowych (także: jeszcze niepublikowanych) światowych autorytetów ds. transkulturowości, tj. Profesorów: Wolfganga Welscha, Thomasa Faista i Jochena Oltmera oraz informacji uzyskanych w efekcie konsultacji naukowych z wymienionymi Profesorami;

- analiz publikacji i informacji uzyskanych podczas konsultacji naukowych z autorytetami w dziedzinie między- i transkulturowości w ramach odbytego w styczniu 2015 stażu naukowego na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku;
- analiz dokumentów i materiałów źródłowych, dotyczących idei transkulturowości (tj. monografie i artykuły naukowe opublikowane w Azji, w Ameryce Północnej i Południowej oraz w Europie), poczynając od XVII wieku aż po czasy współczesne;
- analiz materiałów będących pokłosiem mojego udziału w panelu eksperckim, w ramach projektu GRUNDTVIG: *Education and Culture Lifelong learning programme* – „Rodziny międzykulturowe i podzielone przez migrację”;
- analiz dokumentów, materiałów szkoleniowych i wytworów uchodźców objętych opieką Polskiej Akcji Humanitarnej, Departamentu Migracji i Uchodźstwa – Biura Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców (UNHCR) w Warszawie, Polskiego Forum Migracyjnego w Warszawie.

Badania stanowiące empiryczną podstawę zaprezentowanej w niniejszej publikacji koncepcji diagnostyki pedagogicznej problemów imigracyjnych o charakterze transkulturowym prowadzone były **paralelnie, w dwóch powiązanych ze sobą obszarach**, zgodnie z kanonami paradygmatu pragmatycznego (Th. S. Kuhn, 1962, 1970). Wybór tego paradygmatu uzasadniam: a) praktycznym i użytecznym charakterem przeprowadzonych badań oraz płynących z nich wniosków, b) uznaniem przez wielu metodologów wspomnianego paradygmatu za filozoficzną podbudowę badań mieszanych w naukach społecznych (ilościowo-jakościowych), „ze względu na pluralistyczne ujęcie zidentyfikowanych uprzednio problemów badawczych” (A. Tashakkori, C. Teddlie 1998), c) propagowaniem przez jego rzeczników nieograniczania się tylko do jednego sposobu gromadzenia i analizy danych oraz liberalnym wykorzystywaniem założeń zarówno badań ilościowych, jak i jakościowych (J. W. Creswell, 2013), d) potrzebą zgromadzenia jak najbardziej obszernego materiału badawczego i poddania go dogłębnej analizie z różnorodnych, wzajemnie uzupełniających się perspektyw badawczych (tj. w efekcie dopełniania się danych ilościowych danymi jakościowymi, co umożliwia pełniejsze wyjaśnienie badanego problemu i wzmacnia wartość, rzetelność i wiarygodność ich wyników). Do badań na potrzeby niniejszej publikacji zastosowałam zatem model ilościowy, wspomagany i uzupełniany badaniami o charakterze jakościowym oraz procedurę transformatywną badania mieszanego, dopuszczającą sekwencyjną i równoległą metodę gromadzenia danych (J. W. Creswell, 2013; A. Tashakkori, C. Teddlie 2003) – zgodnie z kanonami paradygmatu pragmatycznego, jak również z uwagi na to, iż badań

ilościowych i jakościowych nie traktuję „jako biegunowych przeciwieństw czy dychotomii, lecz jako punkty krańcowe pewnego kontinuum” (I. Newman, C. R. Benz, 1998), których wyniki wzajemnie się dopełniają (S. Palka 2010, E. Babbie 2008, N. Denzin 2006).

Prowadząc badania ilościowe, uzupełniane badaniami jakościowymi, materiał badawczy uzyskałam poprzez zastosowanie trzech wariantów modelu ilościowo-jakościowego, tj. triangulacji danych/faktów, triangulacji bazującej na spostrzeganiu i obserwacji oraz triangulacji metodologicznej.

W związku z koncepcją prowadzenia badań w dwóch paralelnych obszarach, dla obu z nich przyjąłam w fazie koncepcyjnej siedem wspólnych – głównych założeń badawczych. Niezależnie od tego cele szczegółowe, podmioty i przedmiot badań, podobnie jak metody, techniki i narzędzia badawcze (a w przypadku badań o charakterze ilościowym także zmienne i wskaźniki do badań) określiłam do każdego z nich oddzielnie.

Wnioski z przeprowadzonych badań stanowiły spójną dla obu płaszczyzn badawczych konkluzję, która była podstawą do opracowania przeze mnie modelu diagnostyki problemów imigranckich.

Zasadniczym celem przeprowadzonych badań było **opracowanie modelu diagnostyki pedagogicznej problemów imigranckich o charakterze transkulturowym, ukierunkowanego na potrzeby i oczekiwania imigrantów, podkreślającego znaczenie poszczególnych faz procesu adaptacji do socjokulturowych warunków kraju emigracji, z uwzględnieniem założeń teorii transkulturowości**. Przeprowadzone badania empiryczne oraz analiza materiałów źródłowych i literatury naukowej służyły także realizacji celu *poznawczego*, tj. ocenie adekwatności stosowanych aktualnie w Polsce procedur diagnostycznych problemów imigranckich do realnych potrzeb, oczekiwań i możliwości ich podmiotu / -ów oraz do wyzwań współczesności, jak również celu *usprawniającego*, tj. uzasadniającego konieczność modyfikacji stosowanych w Polsce procedur diagnostycznych.

Natomiast celem badań prowadzonych w ramach pierwszego obszaru było zarówno uzyskanie opinii pracowników służb socjalnych i pomocowych, służb granicznych oraz ekspertów ds. migracji na temat stosowanych aktualnie w Polsce procedur diagnostycznych wobec imigrantów (w kontekście ich integracji), jak również sugestii odnośnie pożądanых współcześnie zmian w tychże procedurach.

Z kolei celem badań prowadzonych w ramach drugiego z wymienionych obszarów była ocena stosowanych obecnie w Polsce procedur diagnostycznych potrzeb, oczekiwań

i możliwości imigrantów na poszczególnych etapach ich integracji ze społeczeństwem naszego kraju (jako kraju przyjmującego), wyrażona przez podmioty tychże procedur.

Głównymi założeniami badawczymi, wspólnymi dla obu wspomnianych obszarów były przypuszczenia dotyczące:

1. uznania przez osoby profesjonalnie związane z kwestiami i(e)migracyjnymi transkulturowości za najbardziej adekwatną do współczesności teorię kultury, która determinuje charakter diagnostyki problemów imigranckich oraz skierowanej do tej grupy społecznej oferty opiekuńczo-pomocowej, dydaktycznej, jak również odpowiednich form ochrony;
2. bardzo krytycznej i negatywnej oceny stosowanych aktualnie w Polsce procedur diagnostycznych problemów imigranckich oraz ich nieadekwatności do potrzeb zarówno imigrantów, jak i wyzwań współczesności;
3. potrzeby modyfikacji stosowanych obecnie w naszym kraju procedur diagnostycznych problemów imigranckich, z uwzględnieniem:
 - transkulturowego i interdyscyplinarnego ich charakteru,
 - roli diagnoz wstępnych i etapowych (dostarczających istotnych informacji o przebiegu procesów przystosowawczych i integracyjnych),
 - specyfiki poszczególnych faz procesów adaptacji i integracji imigrantów,
 - indywidualnych potrzeb, oczekiwań i możliwości imigranta/-ów,
 - potrzeby identyfikacji podstawowych symptomów zaburzeń emocjonalnych, zaburzeń osobowości oraz zaburzeń zachowania;
 - rangi indywidualnych doświadczeń imigrantów,
 - znaczenia uniwersaliów kulturowych oraz kulturowych różnic wynikających z reprezentowanych przez imigrantów wzorów kulturowych,
 - możliwości realizacji standardów nowego modelu diagnostyki pedagogicznej o charakterze transkulturowym w obecnym systemie wsparcia, pomocy i ochrony imigrantów.

Weryfikacja zaprezentowanych powyżej założeń badawczych oraz realizacja przyjętych dla **I-szego obszaru badawczego** celów szczegółowych, implikowała badanie oraz analizę ocen i opinii pracowników służb socjalnych i pomocowych, pracowników służb granicznych oraz ekspertów ds. migracji, odnośnie: a) stosowanych obecnie w Polsce

procedur diagnostycznych problemów imigranckich oraz ich ewentualnego zreformowania, b) kwestii poprzedzania działań opiekuńczo-pomocowych i dydaktycznych skierowanych do imigrantów diagnozą ich potrzeb, oczekiwań, możliwości oraz mocnych i słabych stron osobowości, prowadzoną także przez pedagogów, c) rangi uniwersaliów i różnic kulturowych oraz specyfiki reprezentowanego przez podmiot diagnozy wzoru kulturowego w procedurach diagnostycznych identyfikujących problemy imigranckie oraz transkulturowego charakteru tychże procedur, d) roli diagnozy wstępnej i diagnoz etapowych, dostarczających informacji o przebiegu procesów przystosowawczych i integracyjnych imigrantów ze społeczeństwem kraju przyjmującego, e) opinii na temat celowości prowadzenia badań diagnostycznych problemów imigranckich na każdym etapie procesu ich przystosowywania się do życia i funkcjonowania w kraju przyjmującym, f) uwzględniania w diagnostyce pedagogicznej problemów imigranckich identyfikacji podstawowych symptomów zaburzeń psychicznych, emocjonalnych, zaburzeń osobowości, zaburzeń charakterologicznych oraz zaburzeń zachowania i ich kulturowej specyfiki, g) opinii na temat pożądanых zmian / modyfikacji, jakich wymagają stosowane obecnie w Polsce procedury diagnostyczne, identyfikujące postępy bądź blokady procesów adaptacji i integracji imigrantów ze społeczeństwem kraju przyjmującego.

Badania sondażowe i komparatystyczne o charakterze międzynarodowym, jak również badania indywidualnych przypadków, służące realizacji założeń i celów I-go obszaru badawczego przeprowadzone były techniką ankietową (ankieta audytoryjna, ankieta internetowa) oraz techniką wywiadów kwestionariuszowych i jakościowych.

Materiał uzyskany z badań I-szego obszaru badawczego poddany został analizie i ocenie w korelacji z materiałem uzyskanym z prowadzonych paralelnie badań sondażowych, komparatystycznych i jakościowych realizujących założenia i cele II-go obszaru badawczego.

W celu weryfikacji przyjętych dla wspomnianego wyżej **II-ego obszaru badawczego** założeń szczegółowych, badaniom poddana została: a) ocena przez imigrantów mieszkających na stałe w Polsce stosowanych obecnie procedur diagnostycznych, identyfikujących mocne i słabe strony ich osobowości, ich indywidualne możliwości i potrzeby oraz oczekiwania wobec instytucji socjalno-pomocowych i instytucji zajmujących się ochroną imigrantów w Polsce (jako kraju przyjmującego), b) opinie badanych imigrantów na temat jakości stosowanych obecnie w Polsce procedur diagnostycznych identyfikujących ich potrzeby kulturowe, c) ocena jakości i poziomu stosowanych obecnie w Polsce procedur

diagnostycznych, służących identyfikacji imigrantów szczególnie wrażliwych, d) opinie imigrantów na temat tego, czy stosowane obecnie w Polsce procedury diagnostyczne identyfikujące ich potencjał, możliwości oraz blokady procesów przystosowawczych i integracyjnych wymagają zreformowania?; jakie są główne oczekiwania imigrantów odnośnie stosowanych wobec nich w Polsce procedur diagnostycznych i czy procedury te powinny mieć charakter transkulturowy? Badaniom poddano także zapotrzebowanie na diagnostykę wstępną i diagnozy etapowe, monitorujące przebieg procesu integracji imigrantów ze społeczeństwem polskim, jako kraju przyjmującego.

Wyniki badań oraz wskazanie sposobów ich wykorzystania:

„Imigracja(e) i imigranci w kontekście transkulturowości. Diagnoza pedagogiczna” to monografia adresowana przede wszystkim do pedagogów, psychopedagogów, pracowników socjalnych, tj. osób profesjonalnie związanych z dydaktyką, opieką, wsparciem i terapią imigrantów. Jest ona także adresowana do osób, które zajmują się ochroną cudzoziemców w Polsce, a ze względu na transkulturowy charakter zaprezentowanego w niej modelu diagnostyki problemów imigranckich, może być także wykorzystania w pracy z emigrantami w innych krajach i obszarach kulturowych.

Ponieważ od czasów II wojny światowej nie było na naszym kontynencie porównywalnie poważnego kryzysu migracyjnego (por. Wspólny Komunikat do Parlamentu Europejskiego i Rady z 9.09.2015 r.) oraz tak dużej jak obecnie dynamiki migracji zagranicznych (konsekwencją czego jest tworzenie się szlaków emigracyjnych z Libii, Nigerii, Erytrei, Gwiney, Wybrzeża Kości Słoniowej, Gambii do Włoch, z Algerii, Maroka, wspomnianej już Gwiney i Mali do Hiszpanii, z Syrii, Afganistanu, Pakistanu oraz Turcji do Grecji, z Wietnamu, Afganistanu, Gruzji, Białorusi i Ukrainy do Polski itp.), przedstawiciele nauk humanistycznych i społecznych oraz wymienionych wyżej profesji, stanęli przed koniecznością ponadnarodowego dialogu, którego pokłosiem winno być nakreślenie wspólnych zasad i celów polityki migracyjnej oraz adekwatnego do aktualnych potrzeb imigrantów i społeczeństw krajów przyjmujących – modelu profesjonalnej diagnostyki i wsparcia oraz ochrony i(e)migrantów. Wyzwanie to potwierdzają także międzynarodowe projekty, programy i rezolucje, takie jak, np.: PHAME (WHO), strategia „Zdrowie 2020” (przyjęta jednogłośnie we wrześniu 2012 r. na posiedzeniu Europejskiego Komitetu Regionalnego WHO), Strategia Zrównoważonego Rozwoju 2030 (przyjęta przez wszystkie państwa członkowskie ONZ Rezolucją Zgromadzenia Ogólnego 25 września 2015), programy

UNHCR i IOM (Sixteenth Coordination Meeting on International Migration, Contribution to the sixteenth coordination meeting on international migration, International Organization for Migration – (IOM)UN/POP/MIG-16CM/2018/5, 9.02.2018 r.) i in., które propagują konieczność prowadzenia badań diagnostycznych problemów imigranckich, koordynacji migracji międzynarodowych oraz monitorowania wdrażanych programów integracyjnych, jako głównych filarów bezpieczeństwa i poszanowania praw i potrzeb zarówno i(e)migrantów – na poziomie lokalnym i globalnym, jak również społeczeństw krajów przyjmujących.

Zapotrzebowania na profesjonalną diagnostykę pedagogiczną problemów i(e)migranckich o charakterze adekwatnym do współczesnego tła kulturowego i zmian kulturowych, tj. transkulturowym, która winna poprzedzać wszelkie działania dydaktyczne, opiekuńczo-pomocowe oraz interwencyjne, jak również ochronę i(e)migrantów, potwierdzają także wyniki przeprowadzonych przez mnie w latach 2012-2019 badań diagnostycznych o charakterze międzynarodowym.

Badania te dowiodły bowiem: 1) uznania transkulturowości przez osoby zawodowo związane z kwestiami i(e)migracyjnymi za najbardziej adekwatną do współczesności teorię kultury, która winna determinować zarówno charakter diagnostyki problemów imigranckich, jak również skierowanej do tej grupy osób oferty socjalnej, opiekuńczo-pomocowej, dydaktycznej oraz odpowiednich form wsparcia i ochrony (poglądy te jednoznacznie potwierdzili także badani imigranci); 2) bardzo krytycznej i negatywnej oceny stosowanych aktualnie w Polsce procedur diagnostycznych problemów imigranckich przez osoby udzielające imigrantom w Polsce wsparcia, pomocy, opieki i ochrony, jak również przez samych imigrantów (badani zarzucają wspomnianym procedurom: ograniczenie diagnostyki potrzeb/ problemów imigranckich w naszym kraju tylko do nielicznej grupy imigrantów przymusowych, szablonowość, zbyt stereotypowe traktowanie osób diagnozowanych, nieadekwatność procedur do wyzwań i charakterystycznych cech współczesności, nie uwzględnianie we wspomnianych procedurach indywidualnych doświadczeń imigranta oraz rangi różnic indywidualnych i kulturowych – są to opinie aż 90,1 % wszystkich badanych); 3) jednoznacznie wyrażonej przez wszystkich badanych potrzeby zreformowania i modyfikacji wspomnianych procedur, z uwzględnieniem: transkulturowego oraz interdyscyplinarnego ich charakteru, rangi indywidualnych doświadczeń imigrantów, roli diagnoz wstępnych i etapowych (dostarczających istotnych informacji o postępie bądź blokadach procesów przystosowawczych i integracyjnych), identyfikacji indywidualnych potrzeb, oczekiwań i możliwości imigranta/-ów, identyfikacji podstawowych problemów psychicznych i emocjonalnych imigrantów (takich jak, np. symptomy stresu pourazowego) oraz

zaburzeń zachowania, specyfiki poszczególnych faz procesów adaptacji i integracji imigrantów ze społeczeństwem kraju przyjmującego, znaczenia uniwersaliów i różnic kulturowych wynikających z reprezentowanych przez imigrantów wzorów kulturowych (także o typowej dla współczesności hybrydowej strukturze), możliwości realizacji standardów nowego modelu diagnostyki pedagogicznej o charakterze transkulturowym w obecnym systemie wsparcia, pomocy i ochrony imigrantów.

Weryfikacja założeń badawczych oraz porównanie wyników przeprowadzonych przeze mnie badań z opublikowanymi w monografiach i czasopismach naukowych (krajowych i zagranicznych) wskazały nadto na potrzebę uwzględnienia w nowym modelu diagnostyki problemów imigranckich:

- identyfikacji mocnych i słabych stron osobowości imigranta oraz jego potrzeb i oczekiwań w stosunku do społeczeństwa kraju przyjmującego, działających w nim instytucji socjalno-pomocowych i instytucji zajmujących się ochroną cudzoziemców w Polsce;
- znaczenia wieku imigranta (ranga szczególnej ochrony dzieci imigranckich i osób starszych);
- roli i znaczenia charakterystycznych cech współczesności – takich, jak np. transkulturowość, hybrydyzacja kultur, usieciowienie życia społecznego, funkcjonowanie człowieka XXI wieku w dwóch paralelnych przestrzeniach społecznych – geograficznej i cyberprzestrzeni itp.;
- wskaźników diagnostycznych nastawienia pro- bądź antyintegracyjnego, symptomów przystosowania społecznego bądź przeciwnego mu społecznego nieprzystosowania / niedostosowania.

Zaprezentowany przez mnie w omawianej publikacji model diagnostyki pedagogicznej problemów imigranckich o charakterze transkulturowym jest więc odpowiedzią na dowiedzione empirycznie zapotrzebowanie na tego typu procedury, wyrażone przez ponad 2500 badanych – profesjonalistów pracujących z i(e)migrantami, badaczy tejże problematyki oraz samych imigrantów. Model ten powstał także na bazie bardzo wnikliwej analizy historii i rozwoju teorii transkulturowości (począwszy od XVIII wieku aż po czasy nam współczesne), analiz współczesnych koncepcji transkulturowości (ujęcie filozoficzne, socjokulturowe, psychologiczne i pedagogiczne), analiz opublikowanych wyników badań

dotyczących kwestii transkulturowości i problematyki migracyjnej oraz analiz wspomnianych powyżej wyników badań własnych.

Zaprezentowana przeze mnie koncepcja diagnostyki pedagogicznej problemów imigranckich o charakterze transkulturowym, ukierunkowana jest na specyficzny i bardzo osobliwy podmiot, jakim są imigranci - indywidua i imigranckie zbiorowości społeczne. W opisywanym modelu uwzględniłam aktualne, światowe trendy w metodologii badań społecznych, uwarunkowania aksjologiczne i etyczne procedur diagnostycznych w zawodach pomocowych, rangę doboru odpowiednich strategii diagnostycznych, rodzajów i typów diagnoz oraz wagę ich transkulturowego charakteru. Zaakcentowałam również rolę i znaczenie modeli faz i strategii przystosowawczych – jako istotnych matryc diagnostycznych oraz punktów odniesienia do oceny procesów przystosowawczych i integracyjnych. Podkreśliłam także wagę wieloaspektowej diagnozy wstępnej – mającej na celu identyfikację nastawienia pro- bądź antyadaptacyjnego i antyintegracyjnego oraz potencjału i bagażu indywidualnych doświadczeń migranta na początku „drogi emigracyjnej”. Zaakcentowałam również rangę diagnoz etapowych, których celem jest ocena postępu bądź blokad procesów przystosowawczych i integracyjnych oraz identyfikacja czynników, jakie na nie wpływają, jak również wyznaczenie kierunku i przedmiotu dalszej aktywności badawczej. Dokonałam także szczegółowego opisu koncepcji diagnoz – wstępnej i etapowych z uwzględnieniem ich interdyscyplinarnego i transkulturowego charakteru, indywidualnych cech osobowości imigranta, znaczenia zaplecza kulturowego oraz rangi współczesnych trendów w metodologii badań diagnostycznych (w naukach społecznych). Diagnozie wstępnej i diagnozom etapowym przypisałam bowiem symptomatykę postępu bądź blokad procesów przystosowawczych i integracyjnych w sferze społecznej, psychicznej, dydaktycznej i opiekuńczo-wychowawczej – każdej z tych sfer poświęcając odrębny podrozdział.

Ze względu na transkulturowy charakter zaprezentowanego przeze mnie modelu diagnostyki pedagogicznej problemów imigranckich, może mieć on zastosowanie w pracy opiekuńczo-wychowawczej, socjalnej, pomocowej i dydaktycznej skierowanej do imigrantów i ich rodzin z różnych obszarów kulturowych (w instytucjach państwowych i pozarządowych działających na rzecz i(e)migrantów w Polsce i w wielu innych krajach).

Diagnozę traktuję bowiem jako nieodłączny i bardzo istotny element kompleksowego procesu wspomagania i ochrony imigrantów, ponieważ: a) na jej podstawie wdrażane są trafne i adekwatne do ich potrzeb i możliwości działania pomocowe, interwencyjne, terapeutyczne oraz dydaktyczno-wychowawcze, b) dogłębna ocena potencjału i ograniczeń

imigranta pełni dodatkowo funkcję profilaktyczną (zapobieganie problemom przystosowawczym i integracyjnym, na poszczególnych etapach tychże procesów). Z kolei jej transkulturowy charakter uzasadniam adekwatnością do aktualnych przemian psycho-socjo-kulturowych, jak również tym, że adresowana jest ona do imigrantów, tj. do osób o różnym pochodzeniu kulturowym i etnicznym – stąd konieczność oparcia jej na uniwersaliach kulturowych, z uwzględnieniem kulturowych różnic podmiotów diagnozy.

V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych:

Na mój dorobek naukowy składają się łącznie **53** publikacje naukowe, tj. **9** monografii autorskich i współautorskich (w tym współautorstwo 3 leksykonów) oraz współredakcja monografii zbiorowych – wszystkie publikacje po uzyskaniu stopnia doktora oraz **44** artykuły w czasopismach naukowych i rozdziały w monografiach zbiorowych (z czego 35 po uzyskaniu stopnia doktora).

Za wspomniane publikacje uzyskałam łącznie **249** pkt. MNiSW (zgodnie z analizą bibliometryczną z 10.04.2019 r., wykonaną pracowników biblioteki UWM w Olsztynie), według bazy *Google Scholar* za pomocą *Publish or Perish* publikacje moje były **cytowane 39 razy** (h-indeks 4; i10-index 1), pełna liczba cytowań w bazie *Web of Science Core Collection* i *Web of Science Core Collection Cited Reference Search* wynosi 2, indeks Hirscha – $h = 1$, w bazie Scopus – 2, indeks Hirscha – $h = 1$).

Moja praca naukowo – badawcza od roku 1996 (tj. od powrotu do Polski po 7 latach pobytu na emigracji w Niemczech i rozpoczęciu pracy w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej, późniejszym Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim) **wiązała się zawsze z bardzo intensywną współpracą międzynarodową**. Współpracowałam z uczelniami i ośrodkami naukowo-badawczymi w Niemczech, w Rosji i na Białorusi, w obszarze: metodologii badań społecznych, pedagogiki migracji, pedagogiki między- i transkulturowej (ze szczególnym uwzględnieniem kwestii integracji i adaptacji emigrantów, komunikacji inter- i transkulturowej, pokonywania przez i(e)migrantów barier psychospołecznych na emigracji, problematyki uprzedzeń rasowych i etnicznych, stereotypizacji negatywnej i kwestii jej zapobiegania oraz wygaszania stereotypów, jak również najnowszych trendów w obszarze diagnostyki i terapii psychopedagogicznej).

Współpraca z ośrodkami naukowo-badawczymi w Niemczech (przed doktoratem – lata 1996-2001 i po doktoracie – lata 2002-2019) zaowocowała: a) 5 kwerendami naukowymi, naukowo-bibliotecznymi (Uniwersytet w Osnabrück, Institut für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien), b) odbyciem w kwietniu 2014 roku stażu naukowego na Uniwersytecie w Osnabrück (Dolna Saksonia), c) licznymi konsultacjami i spotkaniami naukowymi z pracownikami w/w. Instytutu z prof. K. J. Bade, prof. J. Oltmerem, dr A. Ricken, dr J. Namyslovskim oraz prof. L. Herwartz-Emden (pracownikiem naukowym Uniwersytetu w Augsburgu), w czasie których brałam czynny udział w dyskusjach naukowych dotyczących kwestii stereotypów i konfliktów etnicznych oraz integracji i(e)migrantów (także w kontekście publikacji ww. osób: „Migration - Ethnizität - Konflikt. Systemfragen und Fallstudien / Erkenntnisprobleme und Beschreibungsnotstände”, „Ethnische Stereotypen, Fremdheit und Abgrenzung” i in.), d) wygłaszaniem przeze mnie referatów i raportów z badań podczas wizyt w wymienionych oraz innych ośrodkach naukowo-badawczych i ośrodkach wsparcia, opieki i terapii emigrantów na terenie Dolnej Saksonii i Westfalii (Institut für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien Osnabrück, Institut für Interkulturelle Begegnungen und Integration der Stadt Recklinghausen, Bad Essen Hüssede i Münster), na następujące tematy: *Strategie służące utrzymaniu poczucia tożsamości na emigracji*, *Percepcja samotności przez emigrantów mieszkających na stałe w Niemczech*, *Tożsamość emigranta w koncepcji J. Berry’ego*, *Wpływ izolacji i osamotnienia na zaburzenia przystosowawcze polskich emigrantów mieszkających na stałe w Niemczech*, *Strategie przystosowawcze na emigracji*, *Loneliness after emigration and social support* i in.) e) hospitowaniem wykładów i ćwiczeń organizowanych na Uniwersytecie w Osnabrück oraz działań na rzecz integracji emigrantów w ramach projektu „Der Baum” (Münster), f) wieloletnią wzajemną wymianą publikacji naukowych, narzędzi badawczych / diagnostycznych oraz materiałów naukowych / źródłowych z Profesorami Uniwersytetów w Augsburgu, Berlinie, Bielefeld i Osnabrück (L. Herwartz-Emden, W. Welschem, Th. Faistem, J. Oltmerem), g) wspólnymi publikacjami naukowymi, wzajemnym opiniowaniem publikacji naukowych oraz konsultacjami naukowymi podczas ich pisanie z wymienionymi wyżej autorytetami ds. transnarodowości, transkulturowości, migracji i metodologii badań społecznych.

Owocami mojej współpracy z **Uniwersytetem Przyjaźni Narodów w Moskwie** w latach 2012-2019 były: a) publikacje moich autorskich i współautorskich artykułów naukowych: *Адаптация к новому жизненному пространству в иммиграции*, Москва 2012, *Transculturalism in a higher education in Poland on the example of >>Pedagogical diagnostics and intercultural education<< – field of studies at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn*, Moskwa 2016, *Higher education in the age of transculturality – didactic proposal*,

Москва 2018, *Transcultural human - philosophical and psycho-logical concept as a basis for education adequate to the present needs*, Moskwa 2019, b) udział we wspólnie zorganizowanej międzynarodowej konferencji naukowej „Pedagogika wobec stereotypów”, Olsztyn wrzesień 2011), c) publikacje profesorów z Rosji we współreagowanych przeze mnie monografiach wieloautorskich lub ich recenzje (*Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, Olsztyn 2014, *Oblicza etnopedagogiki i transkulturowości. Dyskursy teorii i praktyki edukacyjnej*, Olsztyn 2016) oraz konsultacje i recenzje naukowe dwóch spośród trzech współautorskich leksykonów: *Leksykonu pedagogiki międzykulturowej i etnopedagogiki*, Warszawa 2015 i *Leksykonu diagnostyki (psychopedagogika, pedagogika transkulturowa)*, Warszawa 2016.

Wspólne publikacje naukowe – monografie wieloautorskie lub ich recenzje (m. in. wspomniana już monografia *Oblicza etnopedagogiki i transkulturowości*, wydana w 2017 roku oraz *Leksykon pedagogiki międzykulturowej i etnopedagogiki* z 2015 r.) były również pokłosiem współpracy w latach 2014-2016 pomiędzy UWM w Olsztynie a **Uniwersytetem im. Janki Kupały w Grodnie** („Гродненский государственный университет имени Янки Купалы”), której to umowy byłam stroną (dokument Ф 26-008/2014).

W roku 2008 zaprezentowałam **we Włoszech** wyniki swoich badań diagnostycznych o charakterze międzynarodowym i opracowaną na ich podstawie autorską koncepcję barier psychospołecznych na emigracji, która została opublikowana w monografii wieloautorskiej – „On the move. European Social Work Responses to Migration” Rzym 2008.

Od obrony doktoratu, tj. od 5 kwietnia 2001 r. (podobnie jak w latach 1996-2001) współpracuję również z **wieloma cenionymi w Polsce** i poza granicami naszego kraju ekspertami ds. migracji, etnologii, etnografii, trans- i międzykulturowości, antropologii kulturowej oraz metodologii badań społecznych – pracownikami naukowo-dydaktycznymi uniwersytetów: w Białymstoku, Warszawie, Poznaniu, jak również z naukowcami z macierzystej Uczelni. Owocami tej współpracy (polegającej na wzajemnej wymianie publikacji i doświadczeń naukowych, na konsultacjach naukowych, dyskusjach podczas sesji i kwerend naukowych oraz odbyciu stażu naukowego na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku w styczniu 2015 r.) są wspólne publikacje i konferencje naukowe oraz recenzje naukowe monografii mojego autorstwa i leksykonów mojego współautorstwa, jak również recenzje i artykuły naukowe w monografiach wieloautorskich (zestawienie wszystkich wymienionych wyżej publikacji znajduje się w zał. nr 4, cz. II – Wykaz innych opublikowanych prac naukowych oraz wskaźniki dokonań naukowych).

Od 17 lat (a od 10.04.2012 r. z ramienia UWM w Olsztynie) **koordynuję dynamiczny, czteroetapowy eksperyment pedagogiczny pod patronatem UNESCO, OMEP, PAH, Ambasady Meksyku, Ambasady Republiki Angoli, Ambasady RPA, Ambasady Republiki Indonezji** (opracowałam podstawy teoretyczne i metodologiczne każdego z 4 etapów projektu-eksperymentu, na bazie autorskich narzędzi badawczych prowadziłam diagnozy etapowe i badania ewaluacyjne kończące każdy z etapów wspomnianego eksperymentu, współorganizowałam i brałam aktywny udział w międzynarodowych konferencjach kończących dany etap eksperymentu, prowadziłam wykłady dla rodziców dzieci z przedszkola objętego wspomnianym eksperymentem (pedagogizacja rodziców) i promowałam na łamach publikacji naukowych oraz w mediach krajowych i lokalnych ideę eksperymentu oraz prowadzone w jego ramach działania i wyniki badań etapowych). Rezultatem badań prowadzonych w trakcie tego projektu było także opracowanie przeze mnie innowacyjnej koncepcji edukacji i wychowania przedszkolnego – „Edukacja transkulturowa i regionalizm w kreowaniu osobowości dziecka w wieku przedszkolnym (znaczenie transwersalizmu i roli małych ojczyzn”).

Efekty mojej pracy naukowo-badawczej miałam okazję zaprezentować na **26 konferencjach i sympozjach naukowych** (z czego 24 po uzyskaniu stopnia doktora). Wygłosiłam 20 referatów, z czego 10 na konferencjach międzynarodowych (w tym 18 po uzyskaniu stopnia doktora). Oprócz tego byłam również biernym uczestnikiem 6 konferencji, sesji i seminariów naukowych i brałam udział w **12 kwerendach i wizytach naukowych** (7 po doktoracie, w tym **5 zagranicznych**), podczas których uczestniczyłam w dyskusjach i sesjach naukowych i prezentowałam autorskie publikacje oraz wyniki przeprowadzonych przez siebie badań.

Opracowałam też autorskie modele diagnostyczne, wzory procedur diagnostycznych oraz narzędzia badawcze (diagnostyczne), które znalazły zastosowanie w projektach międzynarodowych (m. in. „Transkulturowe dzieci”), w międzynarodowych badaniach dot. m. in. barier i dystansu społecznego w relacjach interkulturowych, stereotypizacji różnych nacji i grup kulturowych oraz transkulturowości jako jednej z głównych cech współczesności (badania z udziałem naukowców z Uniwersytetu w Osnabrück – Niemcy, z Heythrop College, University of London – Wielka Brytania oraz z udziałem 117 ekspertów ds. migracji, łącznie z 54 krajów).

Moje zainteresowania oraz aktywność naukowo-badawcza (zarówno przed, jak i po doktoracie, tj. od maja 2001) koncentrują się wokół trzech powiązanych ze sobą (scharakteryzowanych poniżej) obszarów tematycznych, jak również **metodologii badań społecznych**. Na bieżąco zgłębiam i aktualizuję wiedzę oraz umiejętności badawcze / diagno-

styczne, zgodnie z aktualnymi trendami w metodologii badań społecznych (z uwzględnieniem specyfiki badań między- i transkulturowych, etnometodologii oraz badań diagnostycznych, odnoszących się do skali makro- i mikrospołecznej). Działalność naukowa w tym zakresie polega również na wizytach, konsultacjach i dyskusjach naukowych z autorytetami w zakresie metodologii badań społecznych / pedagogicznych w kraju i za granicą, których pokłosiem jest zastosowanie oraz bieżąca weryfikacja opracowanych przeze mnie narzędzi badawczych / diagnostycznych oraz autorskie i współautorskie monografie naukowe: *Podstawy metodologiczne prac promocyjnych*, wyd. I Olsztyn 2004, wyd. II, Warszawa 2005, *Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice*, Warszawa 2011, *Leksykon terminów metodologicznych*, Warszawa 2012 (współautorka A. J., Siegień-Matyjewicz), *Leksykon diagnostyki (psychopedagogika, pedagogika transkulturowa)*, Warszawa 2016 (współautorka A. J., Siegień-Matyjewicz) jak również artykuły naukowe i hasła do Encyklopedii Pedagogicznej XXI wieku: *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa 2004, *Modele badawcze w pedagogice a model ilościowy*, Warszawa 2004, *Monografia pedagogiczna*, Warszawa 2004, *Przedmiot badań*, Warszawa 2005, *Socjometria*, Warszawa 2006, *Badania diagnostyczne w edukacji międzykulturowej – specyfika, przedmiot i zakres* (w:) M. Guziuk-Tkacz, A. J. Siegień Matyjewicz (red.), *Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, Olsztyn 2014 i in. (zob. zał. nr 4, Wykaz innych opublikowanych prac naukowych, cz. II, B).

Znamiennym wyrazem wzajemnego powiązania problematyki naukowo-badawczej z obszaru metodologii badań społecznych oraz trzech wymienionych i scharakteryzowanych poniżej obszarów, była **triada leksykalna – współautorstwo 3 leksykonów**: *Leksykonu terminów metodologicznych*, Warszawa 2012, *Leksykonu pedagogiki międzykulturowej i etnopedagogiki*, Warszawa 2015 oraz *Leksykonu diagnostyki (psychopedagogika, pedagogika transkulturowa)*, Warszawa 2016.

Kolejnymi (oprócz omówionego powyżej) obszarami związanymi z moją aktywnością naukowo-badawczą są następujące pola tematyczne:

1. **Problematyka migracji i migrantów zagranicznych z perspektywy współczesnej pedagogiki między- i transkulturowej**
2. **Edukacja, rozwój i wychowanie człowieka w epoce globalizacji i transkulturowości – wyzwania dla współczesnej pedagogiki**
3. **Diagnostyka, wsparcie społeczne i terapia pedagogiczna / psychopedagogiczna (ze szczególnym uwzględnieniem kanonów współczesnej metodologii badań diagnostycznych oraz badań między- i transkulturowych i ich praktycznego zastosowania)**

Kwestie analizowane w każdym z wymienionych obszarów, podobnie jak wyniki badań prowadzonych w ramach każdego z nich wzbogacają, aktualizują i weryfikują wiedzę teoretyczną i praktykę pedagogiczną z pozostałych obszarów.

Ad 1. Problematyka migracji i migrantów zagranicznych analizowana z perspektywy współczesnej pedagogiki między- i transkulturowej to obszar szczególnie mi bliski – byłam bowiem sama przez 7 lat byłą emigrantką w Niemczech. Moje osobiste przeżycia oraz obserwacje problemów związanych z pokonywaniem przez emigrantów barier psychospołecznych na poszczególnych etapach procesów – adaptacji i integracji ze społeczeństwem kraju przyjmującego oraz możliwości wspierania tychże osób, jak również obserwacje emigrantów – ofiar autoizolacji, izolacji i marginalizacji ze strony społeczeństwa emigracyjnego zrodziły we mnie potrzebę zgłębiania tej problematyki i opracowania modeli wsparcia emigrantów, pomocy i interwencji terapeutycznej oraz promowania wiedzy na ten temat w środowiskach naukowych i w środowiskach osób profesjonalnie związanych ze wsparciem, pomocą, opieką, edukacją i ochroną i(e)migrantów. Efektem badań diagnostycznych (sondażowych, komparatystycznych o charakterze międzynarodowym oraz wywiadów jakościowych, analiz wytworów i biografii emigrantów z różnych obszarów kulturowych) nad problemami przystosowawczymi emigrantów i stosowanymi przez nich strategiami adaptacyjnymi oraz ich konsekwencjami psychospołecznymi były dyskusje naukowe i raporty z badań, wygłaszane podczas udziału w debatach panelowych oraz opisanych powyżej licznych wizyt naukowych: *Loneliness after emigration and social support*, Osnabrück sierpień 1998, *Bedürfnis nach der gesellschaftlichen Unterstützung als Bedingung der richtigen Entwicklung jedes Menschen* - Münster – Osnabrück 2000 i in., oraz po doktoracie: *Skuteczność wsparcia społecznego i systemu azylowego w Polsce*, Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców (UNHCR), Warszawa 21-23.01.2002, *Sytuacja psychospołeczna uchodźców w Polsce a ich potrzeby i oferowane programy wsparcia* UNHCR, PAH, Warszawa maj 2002, *Projekcja wewnętrznych potrzeb, oczekiwań, odczuć imigrantów przymusowych*, UNHCR, Warszawa 19-20.02.2003 r., *Skuteczna integracja osób uznanych za uchodźców w Polsce*, UNHCR, Warszawa 15.03.2005 r., *Polacy w procesie adaptacji. Polskie doświadczenia z losu emigranckiego*, 20-21 listopada 2006 Wierzbka k/Rucianego Nidy, *Wsparcie informacyjne, prawne i psychologiczne imigrantów i ich rodzin*, Polskie Forum Migracyjne Warszawa 13-14 marzec 2014 r. i in.. Pokłosem prowadzonych przeze mnie badań naukowych były także aktywne udziały w programach międzynarodowych i dyskusjach naukowych (w Polsce, i poza granicami naszego kraju): udział w panelu eksperckim w ramach programu UE „GRUNDTVIG” – „Education and Culture Lifelong learning programme”, pt. *Rodziny mię-*

dykturowe i podzielone przez migrację, Warszawa 15.05.2014 r., udział w seminarium naukowym *Migracje a społeczeństwo wielokulturowe – historia a współczesność*, Olsztyn 28.02.2013 r., wielokrotny głos w dyskusji na konferencji zorganizowanej przez Instytut Spraw Publicznych, *Migracje i bezpieczeństwo: polityka krajów Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych po 11 września*, Warszawa 21 czerwca 2004 r., i in. (zob. zał. nr 4, Wykaz opublikowanych prac naukowych oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki, cz. II I), cz. III B). Na bazie autorskich programów, będących efektami moich badań prowadziłam także szkolenia z zakresu komunikacji interkulturowej i sposobów pokonywania barier kulturowych dla funkcjonariuszy Centrum Kształcenia Służb Granicznych w Koszalinie i Kętrzynie, a na przełomie listopada i grudnia 2016 prowadziłam wśród tychże funkcjonariuszy kolejne badania diagnostyczne (ilościowe i jakościowe) – na temat oceny diagnostyki potrzeb, oczekiwań i możliwości cudzoziemców ubiegających się o ochronę na terenie RP.

Efektem moich badań i analiz naukowych w opisywanym obszarze były również referaty wygłaszane przeze mnie na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych: *Raport z badań nad problemami przystosowawczymi polskich emigrantów na stałe mieszkających w Niemczech*, Warszawa 21-23.09. 2000 r., a po doktoracie: *Marginalizacja jako jedna ze strategii akulturacji polskich emigrantów w Niemczech*, Olsztyn 16-17.05.2005 r., *Polacy - emigranci w Niemczech u schyłku XX i na początku XXI wieku. Bariery psychospołeczne a integracja*, Wierzbka k/Rucianego Nidy 20-21 listopada 2006 r., *Eurosieroctwo a dysfunkcjonalność rodziny*, Stare Jabłonki 7-8 czerwca 2011 r., *Stereotypy etniczne i dystans społeczny w relacjach – emigrant a społeczeństwo kraju przyjmującego. Wyzwania dla polskiej pedagogiki międzykulturowej*, Olsztyn 22-23 września 2011 r., *Dzieci imigranckie w cyberprzestrzeni - nieformalna edukacja i kreowanie tożsamości kulturowej*, Olsztyn 23 marca 2019 r. i in.

Rezultatami prowadzonych przeze mnie w tym obszarze badań (np. w ramach projektu nr P/1/99 przyjętego do realizacji przez Senacką Komisję ds. badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą UWM w Olsztynie) były równie moje propozycje kompleksowych, interdyscyplinarnych modeli wsparcia, pomocy i edukacji emigrantów – opracowałam bowiem **autorski model wsparcia społecznego emigrantów**, który zaprezentowałam na IV Ogólnopolskim Zjeździe Pedagogicznym – „Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie” (20 - 22 września 2001 r.) i który został szczegółowo opisany w monografii wieloautorskiej pod red. S. Kawuli, E. Marynowicz – Hetki oraz A. Przecławskiej, *Pedagogika społeczna w perspektywie europejskiej*, Olsztyn 2003 (s. 249-262).

W obszarze tym lokuję zatem badania i publikacje związane z kwestią: a) znaczenia różnorodnych barier psychospołecznych na emigracji oraz łagodzenia ich wpływu na poszczególnych etapach procesu adaptacji i integracji ze społeczeństwem kraju emigracyjnego

(z uwzględnieniem sukcesu integracyjnego i szkolnego dzieci i(e)migrantów), b) profesjonalnego wsparcia i pomocy udzielanej i(e)migrantom i ich rodzinom i(emigranckim) na bazie diagnostyki psychopedagogicznej ich indywidualnych potrzeb, możliwości i oczekiwań (w kontekście uwarunkowań pochodzących zarówno z poziomu komponentów tożsamości indywidualnej badanych osób, jak również parametrów ich tożsamości kulturowej, z jednoczesnym uwzględnieniem tła socjokulturowego kraju przyjmującego), c) interwencji terapeutycznej i wsparcia i(e)migrantów szczególnie wrażliwych (po przeżyciach traumatycznych) – w tym zakresie opisywany obszar moich zainteresowań naukowo-badawczych łączy się zarówno z trzecim z wymienionych obszarów, odnoszącym się do procedur diagnostycznych w pedagogice i psychopedagogice oraz ich kulturowego kontekstu, jak również z obszarem związanym z metodologiczną stroną procedur diagnostycznych.

Efektem prowadzonych badań z opisywanego powyżej obszaru jest cykl publikacji (zał. nr 4, cz. III, „B”):

- *Imigracja(e) i imigranci w kontekście transkulturowości. Diagnoza pedagogiczna*, Olsztyn 2019
- *Stres w środowisku polskich emigrantów w Niemczech*, „Szkice Humanistyczne” t. II, nr 1-2, Olsztyn 2002
- *Edukacja wielokulturowa a problematyka dysonansu kognitywnego i społecznego oraz choroby emigracyjnej*, „Nauki Humanistyczne”, Wrocław 2003
- *Autorski model wsparcia społecznego polskich emigrantów (badania diagnostyczne przeprowadzone w Niemczech* (w:) S. Kawula, E. Marynowicz - Hetka, A. Przecławska (red.), *Pedagogika społeczna w perspektywie europejskiej*, Wyd. „Kastalia”, Olsztyn 2003
- *Dwa spojrzenia na problematykę marginalizacji polskich emigrantów w Niemczech* (w:) K. Białobrzeska, S. Kawula (red.), *Wykluczenie i marginalizacja społeczna. Wokół problemów diagnostycznych i reintegracji psychospołecznej*, Wyd. „Akapit”, Toruń 2006
- *Polacy – emigranci w Niemczech u schyłku XX i na początku XXI wieku. Bariery psychospołeczne a integracja* (w:) D. Lalak (red.), *Migracje, uchodźstwo, wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2007
- *Główne założenia edukacji wielokulturowej a problematyka barier psychospołecznych*, (w:) J. Górniewicz (red.), *Dylematy współczesnej edukacji*, Wyd. „Akapit”, Toruń 2007
- *Problematyka dystansu społecznego emigrantów* (w:) G. Orzechowska (red.), *Pedagogika społeczna i jej współczesne konteksty*, Wyd. „Akapit”, Toruń 2008
- *Psychosocial Barriers on the emigration – influence, range and meaning (Diagnostic research conducted among Polish emigrants in Germany)*, w: 5th EUSW – Network’s publication: *On the move - European Social Work Response to Migration*, Wyd. Carrocci, Rzym 2008
- *Адаптация к новому жизненному пространству в иммиграции - адаптационные стратегии и их следствия*, (w:) *Адаптация и саморегуляция личности*, научный редактор В.И. Казаренков, РУДН, Москва 2012
- *Specific aspects of polish modern emigration in social context* (w:) M. Guziuk-tkacz, A. J. Siegień-Matyjewicz, M. Matyjewicz (red.), *Oblicza etnopedagogiki i transkulturowości. Dyskursy teorii i praktyki edukacyjnej*, wyd. UWM, Olsztyn 2017

Oprócz opisanych powyżej publikacji naukowych oraz konferencji i sympozjów naukowych kwestie wsparcia, opieki, interwencji kryzysowej / terapeutycznej i(e)migrantów i rodzin rozbitych przez emigrację oraz dydaktyki i integracji i(e)migrantów, jak również kwestię wsparcia psychopedagogicznego eurosierot i wsparcia i resocjalizacji imigrantów nieprzystosowanych / niedostosowanych społecznie poruszałam i nadal poruszam: a) podczas prowadzonych przez siebie wykładów i ćwiczeń z przedmiotów na Wydziale Nauk Społecznych UWM w Olsztynie oraz na Wydziale zamiejscowym UWM w Elku: „Pedagogika społeczna”, „Pedagogika międzykulturowa”, „Edukacja międzykulturowa”, „Podstawy pracy socjalnej”, „Metodyka pracy socjalnej”, „Multikulturowość w pracy socjalnej”; „Diagnostyka w pracy pedagogicznej i socjalnej”, „Kwestie społeczne”, „Interwencja kryzysowa”, „Metodyka pracy z rodziną”, „Poradnictwo i terapia rodzin”, „Podstawy pracy terapeutycznej”, „Terapia pedagogiczna”, „Teoretyczne podstawy terapii pedagogicznej”, „Metody i techniki terapeutyczne w pracy z grupą”, „Praca z dzieckiem z zaburzeniami zachowania”, „Edukacja i resocjalizacja osób niedostosowanych społecznie” i „Projektowanie pedagogiczne”; kwestie te promowałam również w mediach krajowych i lokalnych (zał. nr 4, cz. VIII, pkt. 1.2 i oraz pkt. 2.1.- 2.6, 2.10-2.11); podczas prowadzonych od roku 2006 wykładów i ćwiczeń z przedmiotów: „Podstawy interwencji kryzysowej”, „Podstawy diagnostyki i terapii pedagogicznej” na studiach podyplomowych „Diagnostyka i terapia psychopedagogiczna”, których jestem kierownikiem i autorką całej koncepcji studiów (zał. nr 4, pkt. cz. VIII, pkt. 1.1), jak również w pracach dyplomowych mojego promotorstwa (zał. nr 4, cz. IX).

Ad 2. Edukacja, rozwój i wychowanie człowieka w epoce globalizacji i transkulturowości – wyzwania dla współczesności pedagogiki

Kolejny nurt moich badań i zainteresowań naukowych związany jest z wyzwaniami, jakie stoją przed współczesną pedagogiką transkulturową, z uwagi na to, iż obecne czasy charakteryzują: 1) procesy globalizacyjne, 2) otwarcie granic i zwiększenie mobilności współczesnych ludzi oraz wzmożona dynamika procesów migracyjnych, a tym samym i kontaktów społecznych, 3) rewolucja technologiczna (telefonia komórkowa, Internet), skutkująca: a) znacznie większą niż do tej pory częstotliwością kontaktów międzyludzkich i przeniesieniem większości z nich do cyberprzestrzeni (funkcjonowanie w przestrzeniach transnarodowych), b) dużą swobodą wymiany myśli i poglądów, wzmacnianą dużą anonimowością – np. w sieci (swobodne wyrażanie negatywnych sądów na temat określonych jednostek

/ grup społecznych i łatwe ich rozprzestrzenianie, a tym samym utrwalanie negatywnych stereotypów i uprzedzeń), c) osłabieniem więzi społecznych, d) osamotnieniem i alienacją człowieka terażniejszości, e) problemami z tożsamością wskutek silnego wymieszania kulturowego, f) zwiększeniem liczby kultur indywidualistycznych.

Uznaję zatem, iż przed współczesną pedagogiką między- i transkulturową (subdyscyplin tych nie traktuję jako alternatywnych, lecz różniących się w poglądach na kwestie wewnętrznej struktury współczesnych kultur i efektów procesów dyfuzji kulturowej i transkulturacji), stoją nowe wyzwania, do których zaliczam: a) krytyczną analizę współczesnej cywilizacji i mających aktualnie miejsce procesów socjokulturowych, b) analizę procesów wsparcia, opieki, edukacji i ochrony na tle ewolucji współczesnych społeczeństw i społeczności oraz wdrażanie adekwatnych do potrzeb podmiotu metod i form wsparcia, opieki, edukacji i pomocy, c) uwzględnianie w procesie dydaktyki i wychowania oraz procedurach diagnostyczno-terapeutycznych roli uniwersaliów i różnic kulturowych, d) badanie zróżnicowania kulturowego charakterystycznego dla danego obszaru oraz interakcji zachodzących pomiędzy jednostkami lub grupami z różnych obszarów kulturowych, także w przestrzeniach transnarodowych (por. P. Dasen, J. Retschitzki, 1989, s. 8-9, P. P. Grzybowski, 2012, s. 17 i in.) – jako istotnych czynników w procesie edukacji, wychowania, wsparcia społecznego, opieki interwencji i terapii, e) wykształcenie otwartości i empatii kulturowej, jako podstaw dialogu transkulturowego, będącego bazą do profesjonalnego wsparcia, pomocy i ochrony przedstawicieli różnych obszarów kulturowych, f) wspieranie pozytywnych reakcji na inność / obcość oraz komunikacji społecznej w zróżnicowanych kulturowo przestrzeniach społecznych, g) uwrażliwienie na ogólnoludzkie dziedzictwo kulturowe i znaczenie kultury regionu, jako podstaw utrzymania ciągłości tożsamości kulturowej.

Swoje poglądy na wymienione wyżej tematy wyrażałam podczas dyskusji naukowych, sympozjów i konferencji naukowych: *Pedagogika wobec problematyki wielokulturowości w perspektywie integracji z Unią Europejską*, 2003 r., *Koncepcja kształcenia międzykulturowego w przedszkolu. Likwidowanie zjawiska stereotypizacji negatywnej oraz uprzedzeń i lęku przed innością*, 2006 r., *Dystans społeczny Polaków wobec innych nacji*, 2006 r., *Inność i obcość w percepcji dziecka - wyzwania współczesnej pedagogiki międzykulturowej*, 2008 r., *Inność, obcość, różnorodność w kontekście edukacji międzykulturowej*, 2010 r., *Eurosieroctwo a dysfunkcjonalność rodziny*, 2011 r., *Edukacja międzykulturowa u dzieci w wieku przedszkolnym a minimalizowanie dystansu społecznego wobec przedstawicieli innych kultur (adaptacja Dyferencjału Semantycznego Charlesa E. Osgooda oraz Skali Dystansu Społecznego Emory Stephena Bogardusa dla potrzeb diagnozy dzieci 4-ro i 5-cio letnich - badania dynamiczne*

2006-2014), 2014 r., *Transkulturowe dzieci (eksperyment przedszkolny)*, 2016 r., *Transculturalism in a higher education in Poland on the example of "Pedagogical diagnostics and intercultural education" – field of studies at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn*, 2016 r., *Transkulturowe dzieci – dziećmi tolerancyjnymi na odmienność rasową i etniczną. 15 letni projekt dydaktyczno-wychowawczy pod egidą UNESCO i OMEP*, 2017 r.

Wyzwania, jakie stoją przed współczesną pedagogiką transkulturową w obliczu zmian socjokulturowych epoki globalizacji stały się kanwą moich rozważań w następujących publikacjach:

- *Edukacja wielokulturowa a problematyka dysonansu kognitywnego i społecznego oraz choroby emigracyjnej*, „Szkice Humanistyczne” nr 8, Wrocław 2003
- *Główne założenia edukacji wielokulturowej a problematyka barier psychospołecznych* (w:) J. Górniewicz (red.), *Dylematy współczesnej edukacji*, Wyd. Akapit, Toruń 2007, s. 60-76
- *Oblicza etnopedagogiki i transkulturowości. Dyskursy teorii i praktyki edukacyjnej*, Wyd. UWM, Olsztyn 2017 (współredakcja z A. J. Siegień-Matyjewicz, M. Matyjewicz)
- *Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, Wyd. UWM, Olsztyn 2014 (współredakcja z A. J. Siegień-Matyjewicz, A. Józefowicz)
- *Leksykon pedagogiki międzykulturowej i etnopedagogiki*, Wyd. akademickie „Żak”, Warszawa 2015 (współredakcja z A. J. Siegień-Matyjewicz)
- *Human rights as an object of intercultural education* (w:) M. Guziuk-Tkacz, A. J. Siegień Matyjewicz (red.), *Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, Olsztyn 2014
- *Diagnozowanie w pedagogice trans- i międzykulturowej w kontekście aksjologii i etyki* (w:) M. Guziuk-Tkacz, A. J. Siegień-Matyjewicz, M. Matyjewicz (red.), *Oblicza etnopedagogiki i transkulturowości. Dyskursy teorii i praktyki edukacyjnej*, wyd. UWM, Olsztyn 2017
- *Badania diagnostyczne w edukacji międzykulturowej – specyfika, przedmiot i zakres* (w:) M. Guziuk-Tkacz, A. J. Siegień Matyjewicz (red.), *Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, Olsztyn 2014 (współredakcja z A. J. Siegień-Matyjewicz)
- *Współczesny stereotyp Polaka i Niemca – profil stereotypu*, „Pedagogika Społeczna”, Warszawa 1/ 2004
- *Transkulturowe dzieci (eksperyment przedszkolny)*, (w:) J. Nikitorowicz, A. Młynarczuk-Sokołowska, U. Namiotko (red.), „Edukacja w warunkach wielokulturowości. Konteksty społeczno-metodyczne”, Wyd. Naukowe „Katedra”, Gdańsk 2016 (współautorka D. Pakuła-Tamou)
- *Transculturalism in a higher education in Poland on the example of "Pedagogical diagnostics and intercultural education" – field of studies at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn*, „Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы”, В.И. Казаренков, М.А. Рушина (red.) Moskwa 2016 (współautorka J. Siegień-Matyjewicz)
- *Higher education in the age of transculturality – didactic proposal*, „Проблемы современного образования”, Межвузовский сборник научных трудов: Международное издание, Вып. 11, РУДН Москва 2018 (współautorka J. Siegień-Matyjewicz)
- *Transcultural human-philosophical and psychological concept as a basis for education adequate to the present needs*, (w:) W. Kazarenkov, A. J. Siegień-Matyjewicz

i in. (red.), Межвузовский сборник научных трудов: Международное издание, Вып. I, РУДН Москва 2019 (współautorka J. Siegień-Matyjewicz)

W obszarze tym lokuję również: a) opiekę naukową, koordynację i czynny udział 17-letnim projekcie badawczo-dydaktycznym (2006-2019 r.), dotyczącym edukacji między- i transkulturowej w wychowaniu i dydaktyce dzieci w wieku przedszkolnym (pod patronatem UNESCO, OMEP, PAH, Ambasady Meksyku, Ambasady Republiki Angoli, Ambasady RPA, Ambasady Republiki Indonezji) – zał. 4, cz. II, „B”, „G”, „I”, cz. VIII, pkt. 2, b) organizowanie szkoleń dla służb granicznych z Koszalina i Kętrzyna, c) wspólne badania naukowe z przedstawicielami tychże służb (zał. nr 4, cz. VIII, pkt. 2.9), d) wspólne badania naukowe oraz wymianę wiedzy, umiejętności i publikacji z organizacjami działającymi w Polsce i poza granicami naszego kraju na rzecz integracji i(e)migrantów, e) autorską koncepcję specjalności: „Pedagogika kultury z edukacją międzykulturową” oraz „Diagnostyka pedagogiczna z edukacją międzykulturową” na kierunku „Pedagogika” i pełnienie funkcji koordynatora tej specjalności (studia realizowane na Wydziale Nauk Społecznych UWM w Olsztynie) – zał. nr 4, cz. VIII, pkt. 1.7, f) prowadzenie wykładów i ćwiczeń (na Wydziale Nauk Społecznych UWM w Olsztynie oraz na wydziale zamiejscowym UWM w Centrum Studiów Bałtyckich w Ełku) z przedmiotów: „Pedagogika społeczna”, „Kwestie społeczne”, „Pedagogika międzykulturowa”, „Edukacja międzykulturowa”, „Multikulturowość w pracy socjalnej”, „Komunikacja interpersonalna i terapia w pracy socjalnej” oraz „Poradnictwo i terapia rodzin” i promowanie wiedzy z tego obszaru w pracach dyplomowych mojego promotorstwa oraz w mediach krajowych i lokalnych (zał. nr 4, cz. VIII, pkt. 1.2., 1.4, 1.6- 1.8 oraz pkt. 2.1.- 2.11 oraz cz. IX).

Ad 3. Diagnostyka, wsparcie społeczne i terapia pedagogiczna – aspekt metodologiczny, psychopedagogiczny i transkulturowy

Kolejny obszar moich zainteresowań naukowych, badawczych i związanych z wdrażaniem efektów prowadzonych w tym obszarze badań wiąże się z kwestią szeroko rozumianego wsparcia społecznego, terapii pedagogicznej i psychopedagogicznej (także o charakterze interwencyjnym) oraz profesjonalnej bazy do tychże działań, jaką jest diagnostyka pedagogiczna i psychopedagogiczna. Wieloaspektową (także interdyscyplinarną) diagnostykę potencjału i ograniczeń, identyfikację symptomów zaburzeń emocjonalnych, osobowości, zachowania czy zaburzeń przystosowawczych uczniów, wychowanków, podopiecznych lub/i klientów pracy socjalnej, jak również właściwe rozpoznawanie jakości środowiska wychowawczego

i socjokulturowego uznaję bowiem za niezbędną bazę do wdrażania adekwatnych do prawdziwych potrzeb i możliwości podmiotów procesów wychowania, kształcenia, opieki lub/i wsparcia społecznego czy terapii psychopedagogicznej działań. Równie istotną rolę przypisuję: a) diagnostyce mającej na celu wczesne rozpoznawanie przyczyn trudności edukacyjnych, wychowawczych, problemów adaptacyjnych i integracyjnych uczniów / wychowanków / podopiecznych (z różnych obszarów kulturowych), jak również zmian, jakie w nich zachodzą pod wpływem określonych oddziaływań korekcyjno-kompensacyjnych, opiekuńczo-wychowawczych czy terapeutycznych, b) diagnostyce będącej podstawą do wdrażania kompleksowych, interdyscyplinarnych oddziaływań terapeutycznych w ramach wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, c) prognostycznej roli badań diagnostycznych.

Efektem zgłębiania wiedzy z tego obszaru było opracowanie przeze mnie autorskich matryc i narzędzi diagnostycznych (i ich kulturowa adaptacja), opracowanie koncepcji diagnozowania w pedagogice transkulturowej oraz publikacje i praktyka psychopedagogiczna w zakresie działań post-diagnostycznych, takich jak: wsparcie społeczne, interwencja kryzysowa i terapia pedagogiczna / psychopedagogiczna, która to problematyka była również przedmiotem moich publikacji, wystąpień na sympozjach i konferencjach naukowych oraz działalności dydaktycznej.

Cykl publikacji dotyczących problematyki z opisywanego obszaru (zał. nr 4, cz. II, B):

- *Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2011
- *Leksykon diagnostyki (psychopedagogika, pedagogika transkulturowa)*, Wyd. akademickie „Żak”, Warszawa 2016 (współautorka J. Siegień-Matyjewicz)
- *Oblicza etnopedagogiki i transkulturowości. Dyskursy teorii i praktyki edukacyjnej*, Wyd. UWM, Olsztyn 2017 (współredakcja A., J., Siegień-Matyjewicz, M. Matyjewicz) artykuły naukowe:
- *Diagnozowanie w pedagogice trans- i międzykulturowej w kontekście aksjologii i etyki* (w:) M. Guziuk-Tkacz, A. J. Siegień-Matyjewicz, M. Matyjewicz (red.), *Oblicza etnopedagogiki i transkulturowości. Dyskursy teorii i praktyki edukacyjnej*, Wyd. UWM, Olsztyn 2017
- *Badania diagnostyczne w edukacji międzykulturowej - specyfika, przedmiot i zakres* (w:) M. Guziuk-Tkacz, A. J. Siegień Matyjewicz (red.), *Współczesne konteksty pedagogiki międzykulturowej*, Wyd. UWM, Olsztyn 2014
- *Diagnozowanie w naukach społecznych a diagnoza pedagogiczna* (w:) E. Kantowicz, B. Chrostowska, M. Ciczowska-Giedziun (red.) *Szkoły polskiej pedagogiki wobec nowych wyzwań. Polska pedagogika społeczna na początku XXI wieku*, Wyd. „Akapit”, Toruń 2010
- *Diagnozowanie w pracy socjalnej* (w:) E. Kantowicz (red.), *Koncepcje i praktyka działania społecznego w pracy socjalnej*, Wyd. UWM, Olsztyn 2010

- *Testy osiągnięć szkolnych* (w:) T. Pilch (red.), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t. VI, ISBN 978-83-89501-776, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2007
- *Uczeń nadpobudliwy* (w:) T. Pilch, (red.), Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, t. VI, ISBN 978-83-89501-776, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2007
- *Autorski model wsparcia społecznego polskich emigrantów (badania diagnostyczne przeprowadzone w Niemczech)* (w:) S. Kawula, E. Marynowicz - Hetka, A. Przeclawska (red.), Pedagogika społeczna w perspektywie europejskiej, wyd. „Kastalia”, Olsztyn 2003
- *Asertywność jako nowa kategoria pedagogiczna*, „Szkice Humanistyczne”, tom IV, nr 1-2, (vol. 6) / 2004
- *Wsparcie społeczne jednym z warunków prawidłowego rozwoju psychospołecznego człowieka*, (w:) D. Zaworska - Nikoniuk (red.), Obszary zainteresowań pedagogów społecznych, Wyd. UWM, Olsztyn 2002

W obszarze tym lokuje także: a) autorską koncepcję studiów podyplomowych „Diagnostyka i terapia psychopedagogiczna”, których jestem kierownikiem, realizowanych od 2006 roku (z corocznym naborem słuchaczy) na Wydziale Nauk Społecznych UWM w Olsztynie oraz prowadzenie w ramach tychże studiów wykładów i ćwiczeń z przedmiotów: „Podstawy diagnostyki i terapii pedagogicznej”; „Psychospołeczne aspekty rozwoju człowieka”; b) prowadzenie na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie wykładów i ćwiczeń z przedmiotów: „Pedagogika społeczna”, „Diagnostyka pedagogiczna”, „Diagnostyka psychopedagogiczna”, „Diagnostyka w pracy socjalnej”, „Diagnostyka w pracy pedagogicznej i socjalnej”, „Warsztat metodyczny pedagoga diagnosty”, „Podstawy diagnozy i terapii uzależnień”, „Interwencja kryzysowa”, „Podstawy pracy terapeutycznej”, „Terapia pedagogiczna”, „Teoretyczne podstawy terapii pedagogicznej”, „Metodyka pracy korekcyjno-kompensacyjnej”, „Metody i techniki terapeutyczne w pracy z grupą” (zał. 4, cz. VIII, pkt. 1.2 i 1.4); c) prowadzenie badań diagnostycznych w skali mikro- i makrospołecznej (także międzynarodowych) na podstawie moich autorskich narzędzi badawczych, d) promowanie roli i rangi profesjonalnej diagnostyki pedagogicznej / psychopedagogicznej na konferencjach naukowych (np. Adaptacja Dyferencjału Semantycznego Charlesa E. Osgooda oraz Skali Dystansu Społecznego Emory Stephena Bogardusa dla potrzeb diagnozy dzieci 4-ro i 5-cio letnich, konferencja międzynarodowa Olsztyn 2014 i in., – zał. nr 4, cz. II, „I”) oraz mediach lokalnych, krajowych (zał. nr IV, cz. VIII, pkt. 2.2-2.3, 2.5-2.6, 2.9-2.11); d) promowanie autorskich rozwiązań metodycznych w zakresie wsparcia społecznego i terapii pedagogicznej / psychopedagogicznej np. „Autorski model wsparcia społecznego emigrantów (na bazie badań diagnostycznych przeprowadzonych w Niemczech)” – IV Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny, wrzesień 2001 i in. – zał. nr 4, cz. II, „I”); e) opracowanie koncepcji studiów magisterskich uzupełniających „Diagnostyka pedagogiczna z edukacją międzykulturową” (realizowanych na Wydziale Nauk

Społecznych UWM w Olsztynie) oraz koncepcji studiów licencjackich „Diagnostyka i terapia pedagogiczna z komunikacją transkulturową” (2018) – zał. nr 4, cz. VIII, 1.1.

Problematykę wspólną z dwoma pozostałymi obszarami, których wyniki badań i analiz naukowych wzajemnie się wzbogacają i uzupełniają, stanowią: podstawy metodologiczne badań diagnostycznych oraz badań między- i transkulturowych (ilościowych i jakościowych), promowanie roli kulturowej adaptacji narzędzi diagnostycznych oraz diagnostyka psychopedagogiczna, której podmiotami są i(e)migranci – identyfikacja i(e)migrantów szczególnie wrażliwych oraz ich wsparcie społeczne lub/ i terapia, wspomaganie i terapia pedagogiczna / psychopedagogiczna i(e)migrantów w procesie adaptacji społecznej i integracji oraz wsparcie i terapia eurosierot / ofiar rodzin rozbitych przez emigrację.

Inne działania naukowe, badawcze, dydaktyczne i organizacyjne:

W części V niniejszego autoreferatu (s. 16-19, 21, 24, 27 i 29) wymieniałam główne moje działania naukowe, badawcze, dydaktyczne i organizacyjne bezpośrednio związane z trzema opisanymi w tej części obszarami mojej aktywności naukowo-badawczej i dydaktycznej – tj. liczbę publikacji składających się na dorobek naukowy, współpracę międzynarodową z ośrodkami naukowo badawczymi oraz ze specjalistami ds. migracji w kraju i za granicą, odbyte staże krajowe i zagraniczne, koordynację 17-to letniego projektu-eksperymentu pod patronatem UNESCO, OMEP, PAH oraz ambasad: Meksyku, Republiki Angoli, RPA, Republiki Indonezji, udział w 26 konferencjach i sympozjach naukowych (z czego 24 po uzyskaniu stopnia doktora), udziału w 12 kwerendach i wizytach naukowych (7 po doktoracie, w tym 5 zagranicznych), udział w panelu eksperckim w ramach międzynarodowego programu UE – *Education and Culture Lifelong learning programme* „GRUNDTVIG” jak również opracowanie koncepcji studiów licencjackich, magisterskich i podyplomowych oraz kierowanie nimi od roku 2006 i prowadzenie na nich zajęć dydaktycznych (cz. V, niniejszego autoreferatu, s. 24, 27, 29-30).

Inne moje osiągnięcia oraz działania naukowe, badawcze, dydaktyczne, organizacyjne i związane z promocją nauki to (zał. nr 4):

1. do chwili obecnych wypromowałam **197** prac dyplomowych (103 magisterskie, 65 licencjackich), na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie powstało pod

moim kierunkiem 168 prac dyplomowych (103 prace magisterskie i 65 prac licencjackich). 3 zostały nagrodzone (1 na ogólnopolskim konkursie na najlepszą pracę magisterską: magistrantka P. Agaty Prymko, 2 otrzymały nagrodę Dziekana Wydziału Nauk Społecznych UWM w Olsztynie, na podstawie nagrodzonej pracy magisterskiej P. Krystyny Zadwornej wydana została publikacja książkowa na temat życia i twórczości Marii Zientary Malewskiej. W Olsztyńskiej Szkole Wyższej im. J. Rusieckiego na kierunku: „Pedagogika” wypromowałam 29 prac licencjackich na specjalności „Dydaktyka języka angielskiego” i 7 prac licencjackich na specjalności „Pedagogika resocjalizacyjna”;

2. pełnię funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim P. magistra Mateusza Piotra Obrębskiego (przewód otwarty na Wydziale Nauk Społecznych UWM w Olsztynie, promotor pracy doktorskiej: dr hab. Dorota Zaworska-Nikoniuk; tytuł pracy: „Wsparcie społeczne dzieci z rodzin dysfunkcyjnych na przykładzie działalności świetlicy środowiskowej Arka w dużym mieście”).

3. po doktoracie zostałam wyróżniona 3 nagrodami Rektora UWM w Olsztynie za osiągnięcia w dziedzinie naukowej (2002, 2012 i 2014) oraz wielokrotnie bardzo wysoką oceną prowadzonych przez mnie wykładów, ćwiczeń oraz seminariów przez studentów;

4. byłam / jestem członkiem: Zespołu Pedagogiki Społecznej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN (2012-2016), Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN (od marca 2004 r., następnie od marca 2016 r. wznowienie członkostwa na kolejną kadencję – 2016-2020), Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej (od 10 marca 2016 do chwili obecnej), jestem także sekretarzem i członkiem Zarządu Stowarzyszenia „Alegrija”, promującego kulturę afro-brazylijską (od 09.11.2007 do chwili obecnej)

5. byłam również członkiem komitetów organizacyjnych 5 międzynarodowych konferencji naukowych;

6. w latach 2016-2018 z ramienia Dziekana WNS UWM w Olsztynie pełniłam funkcję koordynatora specjalności na studiach II stopnia (Mu – S i NS) - „Diagnostyka pedagogiczna z edukacją międzykulturową”;

7. w latach 2012-2015 byłam członkiem Wydziałowej Komisji Oceny Nauczycieli Akademickich; w latach 2012-2015 oraz na kolejną kadencję 2016-2019 byłam i jestem członkiem Wydziałowej Komisji Dydaktycznej;

8. byłam również członkiem komisji ds. wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji w Katedrze Pedagogiki Społecznej WNS UWM w Olsztynie (w roku 2012);

9. na wniosek Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z siedzibą w Olsztynie oraz na wniosek dziekana WNS, UWM w Olsztynie (jako ekspert w dziedzinie metodologii oraz diagnozy i terapii psychopedagogicznej) sporządziłam ekspertyzy 5 wniosków o dofinansowanie projektów innowacyjnych, złożonych w konkursie nr 6/POKL/9/D.1.1/2010, ogłoszonego w ramach Priorytetu IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach – POKL); na wniosek Prorektora UWM, Prof. W. Janczukowicza oraz na wniosek Urzędu Marszałkowskiego dokonałam ekspertyzy projektu: „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2012-2015”;

10. trzykrotnie byłam też członkiem jury Komisji Oceniającej Międzynarodowego Seminarium Kół Naukowych (2002, 2012, 2013);

11. posiadam też następujące dodatkowe dyplomy i certyfikaty: Międzynarodowy Certyfikat nr 40525 Metody Silvy („Terapia metodą kontrolowanej relaksacji”) Silva Mind Control Laredo, Texas USA - 1998 (z 11.09.2003), Certyfikat Ministerstwa Gospodarki, Departamentu Polityki Przemysłowej w Warszawie nr 0624/MG/2001, 20.11. 2001 r., Międzynarodowy Certyfikat PAH, 21.11.2002, Certyfikat udziału w konferencji naukowo-szkoleniowej „Zasady i kryteria akredytacji uczelni po wejściu w życie Krajowych Ram Kwalifikacji”, Warszawa 12.03.2013 r., Dyplom ukończenia kursu I stopnia z „Dogoterapii” nr 20/05/13/2013 r., Warszawa 26.05.2013 r., Certyfikat Polskiego Towarzystwa Suicydologicznego i Miejskiego Zespołu Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Olsztynie, Olsztyn, 5.12.2014 r., Certyfikat Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie, za udział w szkoleniu „Stereotypy – uprzedzenia – dyskryminacja czy otwartość – równość – tolerancja”, nr 5/III-16/2016, Olsztyn, 16.IV.2016 r., Certyfikat Mazowieckiego Centrum, Doskonalenia Kadr w Warszawie, za udział w szkoleniu: „Metodyka kontroli i monitoringu projektów z Funduszu Azylu, Migracji i Integracji”, nr 1175/2016, Warszawa 25.V.2016 r., brałam też aktywny udział w szkoleniu, Rola wczesnej diagnozy dziecka ze spektrum autyzmu w procesie terapii, Warszawa 7 listopada 2017 r. i posiadam **Certyfikat II OGÓLNOPOLSKIEJ AKADEMII PSYCHOLOGA I PSYCHOTERAPEUTY** za ukończenie półrocznego kursu (21.10.2017 r. - 3.03.2018 r.): „**NAJNOWSZE METODY TERAPII PSYCHOLOGICZNEJ XXI WIEKU**”, Poznań 2018 r. jak również Certyfikat Hel-sińskiej Fundacji Praw Człowieka za udział w szkoleniu zorganizowanym w ramach projektu: „Zmiany w prawie migracyjnym. Monitoring polskiego i unijnego prawa migracyjnego oraz szkolenia o tematyce migracyjnej”, współfinansowanym przez Heinrich Böll Stiftung oraz ze środków Komisji Europejskiej (Warszawa 25.X.2018).

Ante Gurek-Therex